

Türkler arasında hem İslâmiyet'in yayılmasında hem de ahlak ve maneviyatın kökleşmesinde önemli katkıları olan Hoca Ahmed Yesevî, Türklerin manevî hayatına asırlarca hükmeden Türk halk sufilik geleneğinin kurucusudur. Arslan Baba'dan teslim aldığı emaneti, insanlara damla damla özümsetmiş, Horasan Erenleri vasıtasıyla dünyanın dört bir yanına ulaştırmıştır.

İlk Türk-İslâm mutasavvıfı olan Hoca Ahmed Yesevî, saf ve temiz bir Türkçe ile Türk illerine İslâm'ın sıcak ve samimi çehresini göstermiş, Türk aydınlarının Arapça ve Farsça yazdığı bir dönemde Türkçe dinî-tasavvufî şiirler söylemiştir.

İlahî aşk, sevgi ve hoşgörüsüyle özdeşleşen, biçimi değil, özü ön plana alan Hoca Ahmed Yesevî'nin "Hikmetler"i, Türk dili ve edebiyatının gelişmesi ve zenginleşmesine öncülük ederek büyük katkı sağlamıştır.

Altmış üç yaşına geldiğinde dergâhında yerin altına yaptırdığı çilehaneye girmiş, burada ibadet ve tefekkürle meşgul olmuştur.

UNESCO 2016 Hoca Ahmed Yesevî Yılı anısına Mütevelli Heyet Başkanlığımız tarafından bastırılan Hoca Ahmed Yesevî'nin Divân-ı Hikmet'i ve Fakr-nâme'sinden sonra elinizdeki bu kitapçıkla Ahmed Yesevî'yi daha çok kitlelere tanıtmak arzusundayız. Bu kitapçığın hazırlanmasında emeği geçenlere şahsım ve üniversitem adına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Musa YILDIZ
Ahmet Yesevî Üniversitesi
Mütevelli Heyet Başkanı

ORTA ASYA'DA MANEVİ HAYAT

Orta Asya'da İslâmiyet'in yayılmaya başlamasıyla birlikte, Hicrî II. (M. VIII.) asırdan itibaren bölgede zahid ve sûfler görülmeye başlamıştır. Özbekistan sınırları içinde bulunan Nahşeb (bugünkü adı Karşı) ve Tirmiz şehirleri de birçok âlim ve sûfinin yetiştiği bölgelerdi. Buhara ve Semerkand ise hem alimleri hem de sûfileriyle Orta Asya'nın en önemli kültür merkezleriydi.

Nesebnâme'lerde Ahmed Yesevî'nin babası, dedesi ve diğer bazı akrabalarının "Şeyh" olarak zikredilmesi, bu bölgede Yesevî'den önce de tasavvufî hareketlerin önemli derecede etkili olduğunu göstermektedir. Bu şeyh ve dervişlerin göçebe ve yerleşik Türkler arasında, özellikle Sirderya kenarlarında ve bozkırlarda basit Türkçe ile halka hitap ederek İslâmî ve tasavvuf ahlâkını yaydıkları anlaşılmaktadır.

Bağdat Nizâmiye Medresesinde eğitim görüp hoca olmuş, sonra Horasan tasavvuf kültüründe yetişmiş bir sûfi olan Yûsuf Hemedânî, Mâverâünnehr'deki birkaç müridine irşad izni verip halife olarak tâyin ettiği zaman Orta Asya'nın en önemli iki tasavvuf ekolünün tohumlarını da atmış oluyordu.

Yûsuf Hemedânî'nin iki önemli müridi Hoca Ahmed Yesevî ve Abdülhâlik Gucdüvânî sonraları Orta Asya'nın en yaygın tarikatları olan Yesevîyye ve Hâcegân (sonraki adıyla Nakşbendiyye) isimli tasavvuf ekollerinin kurucusu olmuşlardır. Yûsuf Hemedânî'den dinî ve tasavvufî eğitim aldıktan sonra kendi memleketi olan Yesî'ye dönüp orada halkı irşad eden Hoca Ahmed Yesevî, Orta Asya'nın manevî hayatında derin izler bırakmış önemli bir mutasavvıftır.

“ Nerde görsen
gönlü kırık, merhem ol,
Öyle mazlum yolda kalsa, yoldaş ol. ”

Hoca Ahmed Yesevî

HOCA AHMED YESEVÎ

PİR-İ TÜRKİSTAN

Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1093 yılında bugünkü Kazakistan'ın Çimkent şehrine bağlı Sayram kasabasında dünyaya geldiği kabul edilmektedir. Babası Sayram'ın ünlü bilginlerinden İbrahim Şeyh (İbrahim Ata), annesi ise Karaşaş Ana'dır.

İlk öğrenimini, yedi yaşında iken kaybettiği babasından almıştır. Babasının vefatından sonra ise eğitimini Şeyh Arslan Baba üstlenmiştir.

Dinî tasavvufî eğitimini tamamladıktan sonra Yesi (bugünkü adıyla Türkistan) şehrine yerleşmiş, uzun yıllar burada halkı maneviyat yolunda irşad etmiştir.

Manevî mimarlarımızdan olan Hoca Ahmed Yesevî'nin yaktığı ilim ve irfan meşalesi Türk dünyasının önünü açmış, Türk-İslâm medeniyetinin temel taşlarını oluşturmuştur.

PİR-İ TÜRKİSTAN

İslam dininin esaslarını, güzel ahlakı, tasavvufun âdâb ve erkânını basit ve yalın bir dille anlatan Hoca Ahmed Yesevî, öğretilerinde Allah ve peygamber sevgisi, fakir ve yetimleri korumanın önemi, dini kurallara riyaet gibi konuları işlemiştir.

Türklerin manevî hayatında oldukça önemli bir yere sahip olan Hoca Ahmed Yesevî, Türk halkı sufilik geleneğinin de kurucusu kabul edilmektedir.

“ Garip, fakir, yetimleri
her kim sorar,
Râzı olur o kulundan Allah Teâlâ. ”

Hoca Ahmed Yesevî

ÖNCÜ ŞAİR

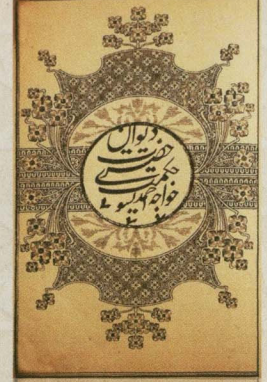
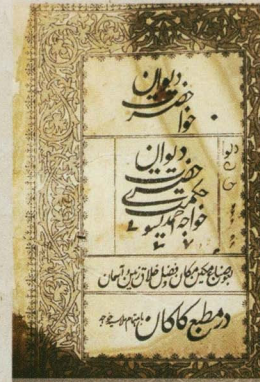
İlk Türk-İslâm mutasavvıfı olan Hoca Ahmed Yesevî, saf ve temiz bir Türkçe ile Türk illerine İslâm'ın sıcak ve samimi mesajını ulaştırmış, Türk aydınlarının Arapça ve Farsça yazdığı bir dönemde Türkçe dinî-tasavvufî şiirler söylemiştir. Ahmed Yesevî, tasavvufî düşüncelerini Türkçe ve sade şiirler ile anlatmış, "Hikmet" adı verilen bu şiirler zamanla toplanarak "Dîvân-ı Hikmet" mecmuaları meydana gelmiştir.

İlahî aşk, sevgi ve hoşgörüyle özdeşleşen, biçimi değil, özü ön plana alan Hoca Ahmed Yesevî'nin "Hikmetler"i, Türk dili ve edebiyatının gelişmesi ve zenginleşmesine öncülük ederek büyük katkı sağlamıştır.

BÜYÜK VELÎ

Altmış üç yaşına geldiğinde dergahında yerin altına yaptırdığı çilehaneye girmiş ve ömrünü burada ibadet ve tefekkürle geçirerek tamamlamıştır. 1166 yılında 73 yaşında iken vefat etmiştir. Türbesi, Türkistan şehrinde.

Ahmed Yesevî'nin İbrahim adında bir oğlu olmuşsa da kendisi hayattayken vefat etmiştir. Yesevî'nin nesli Gevher isimli kızı sayesinde devam etmiştir. Türkistan, Mâverâünnehir ve Orta Asya'da olduğu gibi Anadolu'da da kendilerini Ahmed Yesevî'nin neslinden sayan pek çok ünlü şahsiyet çıkmıştır.

“ Akıllı isen,
gariplerin gönlünü
avla. ” *Hoca Ahmed Yesevî*

ESERLERİ

Dîvân-ı Hikmet

Tasavvufî Türk halk şiirinin öncüsü olan Ahmed Yesevî, İslâm'ı ve tasavvufu anlatmak ve düşüncelerini yaymak için millî nazım şekli olan dörtlüklerle, hece vezninde, yalın ve sade bir Türkçeyle şiirler söylemiştir.

"Hikmet" adı verilen ve "Dîvân-ı Hikmet" adıyla bir kitapta toplanan şiirler, İslâmiyetin Türkler arasında yayılmasında büyük rol oynamıştır. Hikmetlerin temelinde Yesevî'nin inanç ve düşünceleri ile tarikatının esasları bulunmaktadır.

Hikmetler, Türkler arasında bir düşünce birliğinin teşekkül etmesi bakımından oldukça önemlidir.

Hoca Ahmed Yesevî'nin gönül dünyasını günümüze taşıyan bu şiirler, Doğu Türkçesi yazı dili geleneği içerisinde, Karahanlı Türkçesinin Hakaniye lehçesiyle kaleme alınmıştır.

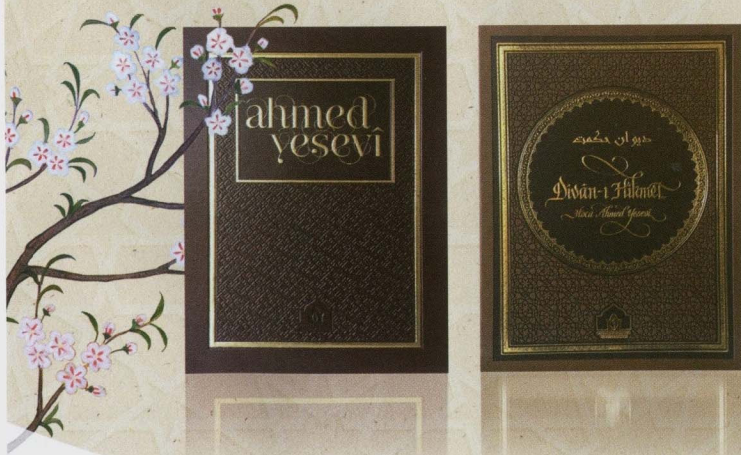
Şiirlerde en çok; dervişlik hakkında övgüler, cennet cehennem tasvirleri, Allah ve peygamber sevgisi, fakir ve yetimleri korumak, dinî kurallara riayet, güzel ahlak, zikir, nefis ile mücadele, kendini eleştirmek, ölümü düşünmek, manevi mertebeler ve bu mertebeleri aşmadan şeyhlik iddiasında bulunmanın kötülüğü gibi konular işlenmiştir.

Dîvân-ı Hikmet, önceleri yazma nüshalar şeklinde, daha sonraları ise basma tekniği ile çoğaltılmıştır.

Eser, 252 hikmet ve 1 münacattan oluşmaktadır.

Son iki yüz yıl içerisinde Taşkent'te, İstanbul'da, Kazan'da, Buhara'da ve Kağan'da matbu olarak yayımlanmıştır.

Türkiye'de T.C. Kültür Bakanlığı tarafından "Dîvân-ı Hikmetten Seçmeler", Türkiye Diyanet Vakfı tarafından "Dîvân-ı Hikmet", Ahmet Yesevi Üniversitesi tarafından da "Dîvân-ı Hikmet Hoca Ahmed Yesevî" ve "Ahmed Yesevî" adları ile iki eser yayımlanmıştır.

Fakr-nâme

Yesevî'ye izafe edilen ve Çağatay Türkçesi ile yazılmış olan Fakr-nâme, Dîvân-ı Hikmet'in Taşkent ve bazı Kazan baskılarında yer alır. Müstakil bir risâleden çok Dîvân-ı Hikmet'in mensur bir mukaddimesi olan Fakr-nâme, Prof. Dr. Kemal Eraslan tarafından 1977 yılında bir makale olarak yayımlanmış, Prof. Dr. Necdet Tosun'un danışmanlığında Ahmet Yesevi Üniversitesi tarafından 2016 yılında yeniden basılmıştır.

Risâle der Âdâb-ı Tarîkat

Taşkent'te yazma nüshaları bulunan bu küçük Farsça eser, tarikat âdâbı ve makamları, mürid mürşid ilişkileri, dervişlik, Allah'ı tanımak ve ilâhî aşk gibi konular hakkındadır. S. Molakanagatuli tarafından Kazak Türkçesine tercüme edilerek yayımlanmıştır.

Risâle der Makâmât-ı Erba'în

Yesevî'ye nisbet edilen Farsça yazma ve küçük bir eser olup, şeriat, tarikat, marifet ve hakikatten her biri hakkında onar makam olmak üzere toplam kırk makam ve kaideyi ihtiva etmektedir. Şimdilik bilinen tek nüshası Kütahya Tavşanlı Zeytinolu İlçe Halk Kütüphanesindedir.

“ Ne kadar hükmün geçse, gücün olsa da, ecel seni serbest bırakmaz.”

Ahmed Yesevî

*Hoca Ahmed
Yesevi ile ilgili
Menkubeler*

*Ac kalan Ashâb Hz. Peygamberden
yiyecek ister. Hz. Peygamberimizin duası
üzerine Hz. Cibrail cennetten bir tabak
hurma getirir. Ashâb hurmadan olurken
bir hurma yere düşer. Hz. Cibrail "Bu hurma
ümmetinizden Ahmed'in der Hz. Peygamber
Aslan Baba'nun damagına hurmayı Ahmed'e
vermesi için yerleştirir.*

*Aslan Baba Yesevi'ye gelir,
Ahmed'i arar, onu mahalle
çocuklarıyla oynarken bulur.
Aslan Baba henüz hurmadan
bahsetmeden çocuk emaneti
taslim etmesini söyler. Aslan
Baba hurmayı sahibine verir.*

“Gönül vermez dünyaya,
El uzatmaz harama,
Hakk'ı seven âşıklar,
Helâlinden yemişler.”

Ahmed Yesevî

MENKİBELERİ

Arslan Bâb, menkıbe-ye göre, ashâbın önde gelenlerinden idi. (Bâb, şeyh demektir.

Bu kelime sonraları bazı eserlere Baba diye geçmiştir). Hz. Peygamber'in gazâlarından birinde ashâb-ı kirâm aç kalarak peygamberin huzuruna geldiler ve biraz yiyecek istirham ettiler. Hz. Peygamber'in duâsı üzerine Cebrâil (a.s) Cennetten bir tabak hurma getirdi. Fakat o hurmalardan bir tanesi yere düştü.

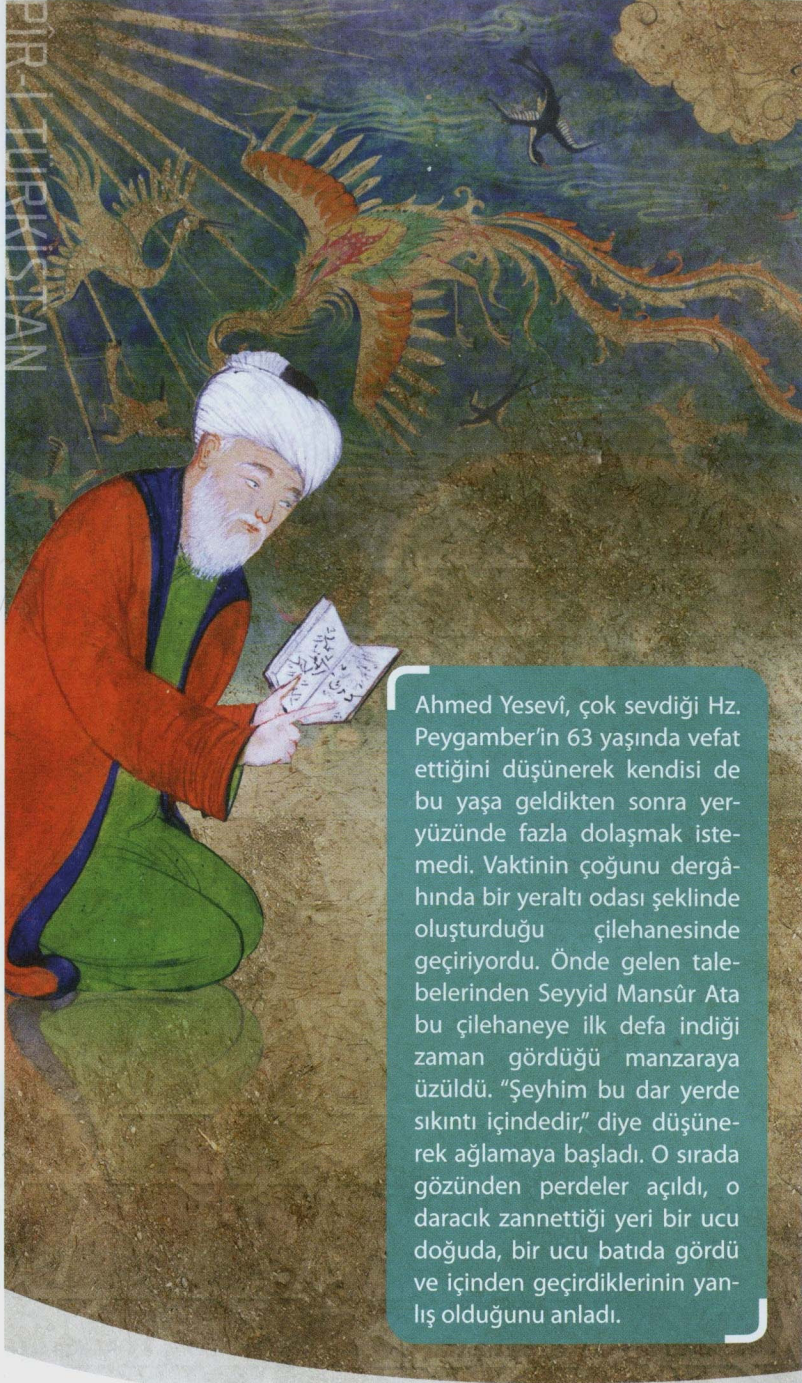
PIR-I TÜRKİSTAN

HOC A AHMED YESEVİ

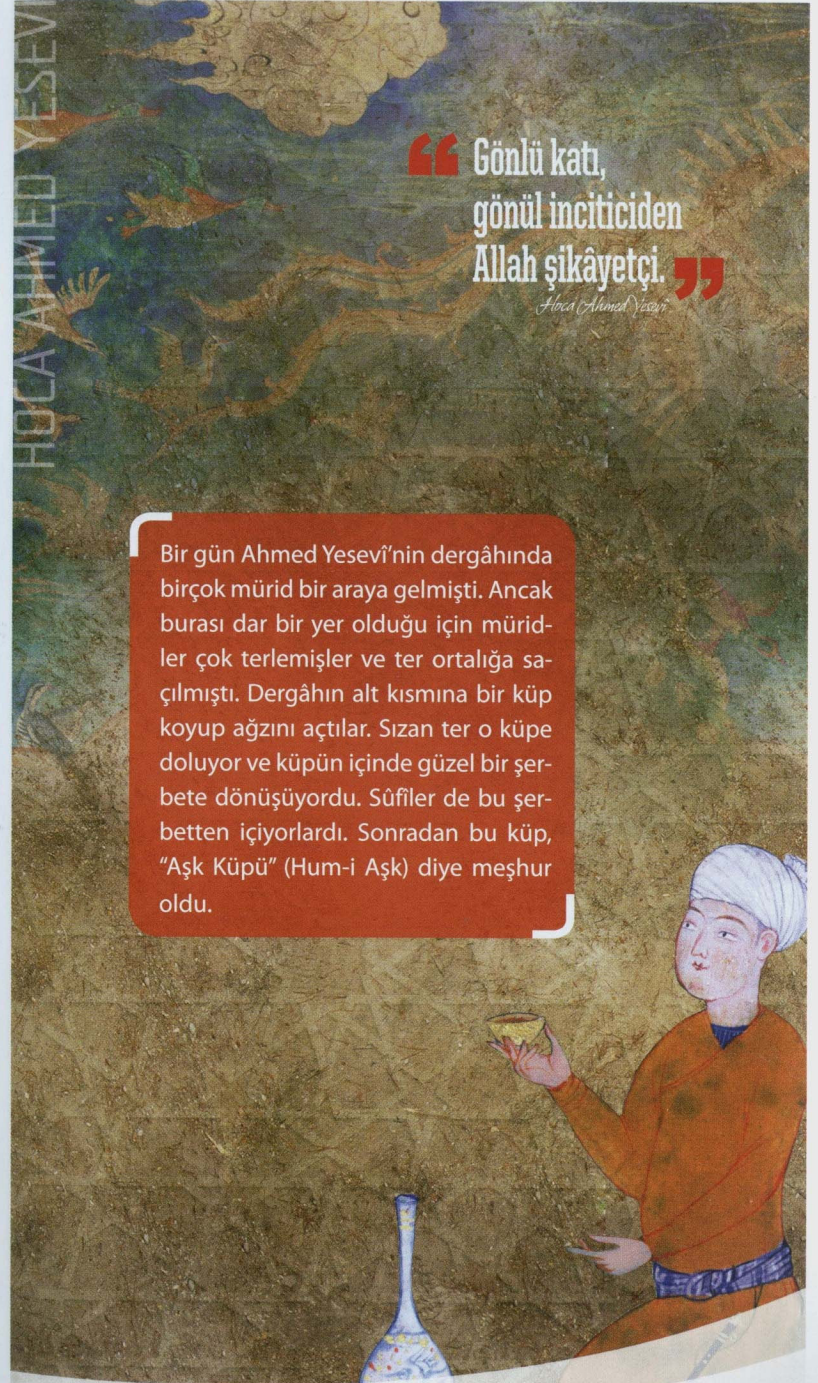
Cebrâil (a.s.) dedi ki: “Bu hurma sizin ümmetinizden Ahmed Yesevî adlı birinin kismetidir.” Her emanetin sâhibine verilmesi tabii olduğu için Hz. Peygamber, ashâbından birini bu iş ile vazifelendirmek istedi. Neticede hurmayı Arslan Bâb'ın ağızına attı ve çok sonraları yaşayacak olan Ahmed Yesevî'nin terbiyesi ile meşgul olmasını söyledi. Dört yüz küsur yıl yaşayan Arslan Bâb, Sayram'a yahut Yesi'ye geldi ve vazifesini yerine getirdi.

Bazı soy şecerelerinde Arslan Bâb, Ahmed Yesevî'nin babası İbrahim Şeyh'in akrabası olarak görülmektedir. Muhtemelen Arslan Bâb'ın âlem-i mânâda (rüyada) gördüğü bu hurma hâdisesi sözlü rivayetlerde değişmiş ve bu menkıbe meydana gelmiştir.

Ahmed Yesevî hazretleri vakitlerini üçe ayırırdı. Vaktinin bir bölümünde ibâdet ve zikirle meşgul olurdu. İkinci kısmında talebelerine zâhirî ve bâtinî ilimleri öğretirdi. Üçüncü bölümünde ise alın teri ile geçimini sağlamak üzere tahta kaşık ve kepçe yaparak bunları satardı. Bir rivayete göre, onun hâlden anlar bir öküzü vardı. Bu öküzün sırtına bir heybe asar, içine de yaptığı kaşık ve kepçeleri koyup Yesi çarşısına salıverirdi. Kim kaşık ve kepçeden alırsa ücretini heybenin gözüne bırakırdı. Mal alıp da ücretini vermeyen olursa, öküz o kimsenin peşini bırakmaz, nereye gitse peşinden o da giderdi. Adam ücreti heybeye koymadıkça o kimsenin yanından ayrılıp başka yere gitmezdi. Akşam olunca da Ahmed Yesevî'nin evine gelirdi.

Ahmed Yesevî, çok sevdiği Hz. Peygamber'in 63 yaşında vefat ettiğini düşünerek kendisi de bu yaşa geldikten sonra yeryüzünde fazla dolaşmak istemedi. Vaktinin çoğunu dergâhında bir yeraltı odası şeklinde oluşturduğu çilehanesinde geçiriyordu. Önde gelen talebelerinden Seyyid Mansûr Ata bu çilehaneye ilk defa indiği zaman gördüğü manzaraya üzüldü. "Şeyhim bu dar yerde sıkıntı içindedir," diye düşünerek ağlamaya başladı. O sırada gözünden perdeler açıldı, o daracık zannettiği yeri bir ucu doğuda, bir ucu batıda gördü ve içinden geçirdiklerinin yanlış olduğunu anladı.

“Gönlü katı,
gönül incitciden
Allah şikâyetçi.”
Hoca Ahmed Yesevi

Bir gün Ahmed Yesevî'nin dergâhında birçok mürid bir araya gelmişti. Ancak burası dar bir yer olduğu için müridler çok terlemişler ve ter ortalığa saçılmıştı. Dergâhın alt kısmına bir küp koyup ağzını açtılar. Sızan ter o küpe doluyor ve küpün içinde güzel bir şerbete dönüşüyordu. Sûfiler de bu şerbetten içiyorlardı. Sonradan bu küp, "Aşk Küpü" (Hum-i Aşk) diye meşhur oldu.

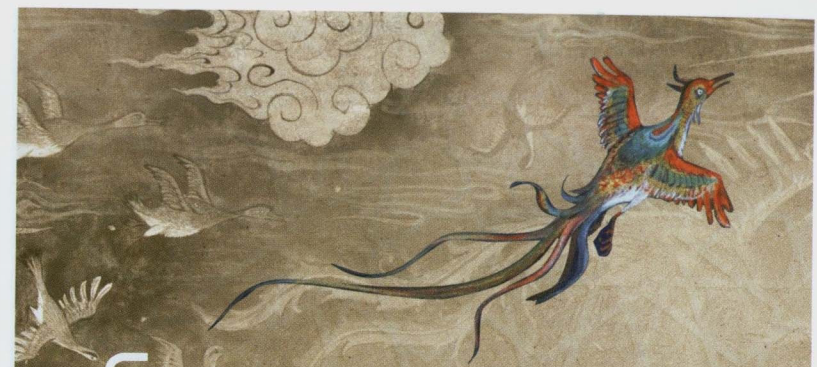

Yesi şehrine yakın bir yerde Savran diye bir kasaba vardı. Halkının çoğu gayr-i müslim olup, Müslüman Yesi halkına ve özellikle Ahmed Yesevî hazretlerine çok düşmandılar. Ahmed Yesevî'nin büyüklüğü, kerâmetleri etrafa yayıldıkça ve ona bağlı olanların sayısı her geçen gün arttıkça Savranlılar ziyadesiyle rahatsız oluyorlar, Hoca hazretlerine olan düşmanlıkları da artıyordu.

Bir gün Ahmed Yesevî'ye iftira atmak istediler. Bir yere toplandılar. İçlerinden birinin öküzünü getirip mezbahada kestiler. Sadece ayaklarını bıraktılar. Ertesi gün de kadiya gidip şikâyet ettiler. Öküzlerinin çalınıp mezbahada kesildiğini, kanları akarak aceyle götürüldüğünü, kan izlerini takip ettiklerini ve öküzlerinin Ahmed Yesevî'nin tekkesine götürüldüğünü anladıklarını bildirdiler.

Kadı, Ahmed Yesevî'nin tekkesine girip öküzlerini arayabileceklerini söyleyince tekkeye geldiler ve doğruca gece gizledikleri öküzün yanına vardılar. Tam maksatlarına kavuşmuş olduklarını zannediyorlardı ki Yesevî'nin kerameti tecellî edip iftiracıların hepsi bir anda köpek oldular. O öküz etine hücum edip kısa zamanda bitirdiler. Böylece esas hâlleri anlaşılmiş oldu. Dışarıda kalıp bu müthiş manzarayı seyredenler hayret, dehşet ve korku içerisinde Ahmed Yesevî'nin eteklerine yapıştılar. Pişman olduklarını bildirip affedilmeleri için yalvarmaya başladılar. Yesevî hazretleri merhamet edip dua etti. Böylece tekrar eski hâllerine döndüler.

Başka bir menkıbeye göre, bu Savranlılar Hoca Ahmed Yesevî'nin oğlu İbrahim'i öldürmüş ve başını kesip bir havluya sararak Yesevî'ye kavun diye getirmişlerdi.

Hoca Ahmed Yesevî bir gün dergâhının önünde oturuyordu. Yoldan geçmekte olan bir grup çocuk gördü. Câmiye veya medreseye Kur'ân öğrenmek için giden bu çocuklar mushaflarını bir torba (kılıf) içine koymuş ve boyunlarından aşağı sarkıtmışken, içlerinden bir tanesi Kur'ân'a olan saygısından dolayı mushafını başının üzerinde taşıyordu. Ayrıca medreseden evine dönerken hocasının bulunduğu tarafa sırtını dönmek için geri geri yürüyerek gidiyordu. Bu durumu gören Ahmed Yesevî o çocuğa: "Oğlum! Hocandan, anne ve babandan izin al, senin dinî eğitimi ben vereyim." dedi. Çocuk gerekli izinleri alıp Yesevî'nin dergâhına geldi. Uzun yıllar dinî eserler okuyup ilim tahsil etti, ardından mürid olup maneviyatta ilerledi. Bu çocuğun adı Süleyman idi.

Bir gün Ahmed Yesevî, Süleyman ve diğer birkaç arkadaşını odun toplamak için kıra gönderdi. Gelen odunlarla yemek pişirilecek ve dervişlere, talebelere ve misafirlere ikram edilecekti. Çocuklar odun getirirken yolda yağmur yağmaya başladı. Süleyman cübbesini (paltosunu) çıkarıp odunlara sardı. Dergâha geldiklerinde diğer çocukların getirdiği ıslak odunlar yanmazken Süleyman'ın kuru odunları yandı. Bunun üzerine Yesevî: "Sen ince düşünceli, yani hikmetli bir iş yapmışsın. Bundan sonra senin adın Hakîm Süleyman olsun." dedi. Sonraki yıllarda hocası Ahmed Yesevî'den icazet (diploma) alan ve Bakırgan denen bölgede yerleştiği için Süleyman Bakırganî adıyla da anılan bu zât, daha ziyade Hakîm Ata diye meşhur olmuştur.

YESEVİLİK

Ahmed

Yesevî'nin ardından müridleri vasıtasıyla onun tasavvuf yolu ve düşünceleri zamanla Orta Asya'nın farklı bölgelerine yayılmıştır. Bu yolun takipçilerinin mensup olduğu tarıkata Yesevîyye adı verildiği gibi, cehrî zikir yapmaları sebebiyle Cehriyye ve mensuplarından çoğunun Türk olması sebebiyle Silsile-i Meşâyih-i Türk de denilmiştir. Ahmed Yesevî'nin en meşhur halifeleri Mansûr Ata, Saîd Ata, Sûfî Muhammed Dânişmend ve Hakîm Ata'dır. Yesevilik daha ziyade Hakîm Ata ve talebeleri ile devam etmiştir.

Bunların dışında, kaynaklarda hayatı veya silsilesi hakkında yeterli bilgi bulunmayan başka Yesevîyye mensupları da vardır. Ahmed Yesevî'nin halifelerinden Baba Maçın ve Yaşlıg Yunus Ata, İsmail Ata'nın müridi Otlug Yunus Ata, Bahâeddin Nakşibend'in kendileriyle görüştüğü Kusem Şeyh, Halil Ata ve Pehlivan Ata, Emir Külâl'in oğlu ile görüşen Kök Ata, Türkistanlı Tonguz Şeyh, sadece Türkçe konuştuğu için Türkçü Ata diye anılan Taşkentli bir Yesevî şeyhi bunlardan bazılarıdır.

Yaşayan bir şeyhten tasavvufî eğitim almayı rüyasında Ahmed Yesevî'den ya da sonraki Yesevî şeyhlerinden Üveysî yola hilâfet aldığını söyleyen kişiler de olmuştur.

XV. yüzyılın sonlarında kaleme alındığı tahmin edilen Vilâyetnâme'de Anadolu sûfîlerinden Hacı Bektâş-ı Velî doğrudan veya dolaylı olarak Ahmed Yesevî'nin halifesi olarak gösterilmişse de, bu eserden daha önce XIV. yüzyılda yazılan Eflâkî'nin Menâkıbü'l-ârifin'inde ve XV. yüzyılda kaleme alınan Âşıkpaşazâde Târih'inde Hacı Bektâş-ı Velî'nin Vefâiyye tarikatı şeyhi Baba Rasûl lakaplı Baba İlyâs-ı Horasânî'nin halifesi olduğu açıkça belirtilmiştir. Ayrıca XVII. yüzyılda kaleme alınan Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi'nde Yesevî dervişi olarak takdim edilen Geyikli Baba ve Emirci Sultan'ın (Emir-i Çin Osman) daha eski ve güvenilir kaynaklar olan Elvan Çelebi'nin Menâkıbü'l-kudsiyye'si ile Âşıkpaşazâde Târih'inde Vefâiyye şeyhi Baba İlyâs'ın önde gelen halifelerinden olduğu ifade edilmektedir.

YESEVİLİKTE TASAVVUFÎ EĞİTİM

İntisap

İntisap, tasavvuf yoluna girmek ve bağlanmak demektir. Yesevilikte tasavvufî eğitim intisapla başlar. Hoca İshâk b. İsmail Ata'nın XIV. yüzyılda Çağatay Türkçesiyle yazdığı Hadikatü'l-ârifin isimli eserinde anlatıldığına göre, Yesevilikte intisap merâsımı şöyle yapılırdı: Şeyh, mürid olmak niyetiyle gelen kişinin elini tutar, tevbe etmesini ve Allah'a yönelmesini tavsiye ederek şu tevbe virdini üç kez okurdu: "Estağfirullâhe'llezî lâ ilâhe illâ Hû el-Hayye'l-Kayyûm ve es'elühû't-tevbe". Sonra eline bir makas alır ve: "Yâ eyyühe'l-lezîne âmenû tûbû ilallâhi tevbeten nasûhâ" âyetini okuyup müridin saçından, önce sağ, sonra sol, sonra da orta taraftan iki üçer adet kıl keserdi. Bu saç kesme olayı, sembolik olarak müridin dünya ve dünyevî şeylerin sevgisini kalbinden kesip atması ve mânevîyata yönelmesi gerektiğini ifade ederdi. Bunun peşinden şeyh, müride nafilâ namaz kılmayı, sürekli zikretmeyi, şeyhinden izinsiz iş yapmamayı tavsiye ederdi.

Zikir

Yesevilikte toplu ve sesli olarak icra edilen zikre, zikr-i erre adı verilir. Zikr-i erre, Farsça'da "testere zikri" demektir. Zikrin ilerleyen aşamalarında kelimeler kaybolup sâdece boğazdan testere sesini andıran bir hırıltı çıktığı için bu şekilde isimlendirilmiştir. XIII. yüzyılın sonları ile XIV. yüzyılın başlarında yaşadığı anlaşılan Yesevî şeyhi İsmâil Ata'nın zikir konusunda şöyle dediği nakledilir: "Demirci demiri ateşte ısıtıp çekiçle dövdüğü gibi, mürîd de kalbini Hû zikrinin çekici ile dövüp temizlemelidir." İsmâil Ata bir mürîdine zikir telkîn ettikten sonra şöyle derdi: "Ey derviş! Tarikat kardeşî olduk. Benden bir nasihat kabul et: Bu dünyayı yeşil bir kubbe olarak düşün, farz et ki âlemde sâdece sen varsın, bir de Hak Teâlâ var. O kadar zikret ki, tevhdin galebesi ile sadece Hak Teâlâ kalsın, sen aradan çık!" Hoca İshak b. İsmail Ata, her şeyhin ve mürşidin zikir için Allah'ın isimlerinden birini tercih ettiğini, Hoca Ahmed Yesevî'nin "Allah" ve "Hû" şeklinde iki ismi müridlere telkîn ettiğini, İsmâil Ata'nın ise "Hû" zikrini tercih ettiğini söyler.

Halvet

Dervişlerin ibadet ve tefekkür için bir süre yalnız kalmalarına halvet denir. Yesevilikte tasavvufî eğitimin önemli unsurlarından biri de halvettir. Yesevîyye tarikatında halvetin geleneksel bir âdâb ve merasımı vardır. Hazîni'nin Cevâhiru'l-ebrâr'da verdiği bilgiye göre, genel teamülden farklı olarak Yesevîyye'de halvet grup hâlinde yapılır. Halvete girecek olan müridler, mürşidin muvafakıyla bir gün önceden oruç tutmaya başlarlar. Halvetten bir gün önce sabah namazından sonra müridler zikir ve tekbirlerini çoğaltırlar. Aynı gün ikindi namazından sonra halvethânenin kapı, baca, tüm delikleri kapatılır ve müridler güneş batıncaya dek tevbe ve zikirle meşgul olurlar. Akşam namazından sonra iftar için sıcak su getirilir, müridler bununla orucunu açar ve bundan sonra su verilmez. Ardından kara darıdan halvet çorbası verilir. Tüm halvet ehli bu çorbayı içtikten sonra harâreti teskin için küçük bir karpuz ya da ayran verilebilir. Yemekten sonra Kur'ân-ı Kerîm'den bir sûre, ya da bir kaç âyet okunur. Ayakta saf tutup üç kere tekbir getirilir, sonra oturulup gece yarısına kadar zikrullâh ile meşgul

olunur. Bu esnada "hikmet" adı verilen ilâhîler okunur. Ardından başlar tıraş edilir ve halvethânenin dört yönüne doğru tekbir getirilir. Bundan sonra zikirle meşgul olunur. Kandil sönünce birkaç saat istirahat edilir ve görülen rüyalar şeyhe tâbir ettirilir.

Halvet, gece gündüz bu şekilde kırk gün devam eder. Kırk günün sonunda mutfak görevlileri diğerlerinden daha önce halvethâneneden çıkar ve kurban keserler.

Bu kurbanların kanlarını ve kemiklerini gömerek saklamak âdettir. O gece sûfiler evlerinde istirahat eder ve ertesi gün sabah namazında dua ve zikirlerle halvetin tam olarak bittiği ilân edilmiş olur.

Sohbet

Bazı Yesevî şeyhleri tasavvufi ve ahlâkî sohbetin önemini vurgulamak gayesiyle: "Namazın kazâsı olur ama sohbetin kazâsı olmaz." demişlerdir. Gâfil insanların, hatta bu gâfil insanlara ait eşyaların bile sûfilerin mânevî huzur hâlini bozacağına inanılırdı. Menkıbeye göre, Hoca Ahmed Yesevî, sohbetinde beklenen feyz ve huzur hâli meydana gelmeyince müridlerine tekkeyi araştırmalarını söylemiş, gâfil bir kişinin bastonunu tekkede unuttuğu görülmüş, bu baston dışarı çıkarılınca feyizli bir sohbet yapılabilemiştir.

Hilâfet

Tasavvufi eğitimini tamamlayan derviş, halkı irşad etme yetkisi yani hilâfet (icâzet) alır ve halife olurdu. Yesevîlikte icâzet ve hilâfetin sembolü olarak bu kişiye şeyh tarafından bir asâ hediye edilirdi. Çobanın koyunları asâ ile güttüğü ve kurtlardan koruduğu gibi, halife olan kişinin de mânevî terbiyesiyle meşgul olduğu kişileri eğitmesi ve nefsin tuzaklarından koruması beklenirdi. Tasavvufi eğitim mertebelerini tamamlayan müride hilâfet verilmesi uygun görülmezdi. Bu makamları aştıktan sonra da içinde kibir duygusunun kalıp kalmadığını anlamak için bazen boynuna bir sepet asılır ve bir süre dilencilik yapması istenirdi. Hilâfet asâsı alan kişinin yüksek ahlâka sâhip olması ve Yesevîliğin piri Hoca Ahmed Yesevî'yi duadan unutmaması gerekirdi.

Hizmet

Hoca İshâk b. İsmail Ata'nın kaleme aldığı Hadikatü'l-ârifin'in üçüncü bölümü şeyh ve şeyhlik hakkındadır. Bu bölümde "şeyhlik, halkı Hakk'a davet etmektir", "bütün insanlara şefkatli olmaktır" gibi ifadeler yer alır. İsmail Ata'ya sormuşlar: Halkı Hak Teâlâ'ya ulaştıran kaç tane yol vardır? Şöyle cevap vermiş: "Varlıktaki bütün zerrelere sayısınca yol vardır. Ama bir müslümanı rahatlatmak ve ona faydalı olmaktan daha yakın ve daha iyi bir yol yoktur."

“ Hoca Ahmed marifet bahçesi için yol göstericidir, Hakikatleri söyler, açar gönül ilini. ”

Hoca Ahmed Yesevî

AHMED YESEVÎ TÜRRESİ

Hayatının büyük bir bölümünü maneviyat diyarı hâline getirdiği Yesi şehrinde geçiren Hoca Ahmed Yesevî 1166 yılında vefat ettiğinde büyük bir törenle aynı şehirde defnedilmiştir.

O tarihlerde kabri üzerine yapılan küçük türbe, zamanla sevenleri tarafından ziyaret yeri haline getirilmiştir. Hüzür mekânı bu mütevazı türbe Orta Asya Türklerince Mekke ve Medine'den sonra en fazla ziyaret edilen mekân olmuştur.

Emir Timur, kazandığı başarılarında Hoca Ahmed Yesevî'ye bağlılığının payı olduğunu düşünerek harap olmuş eski türbesinin yerine yeni ve büyük ölçülerde bir külliye inşaatı için devrin ileri gelenlerinden Mevlânâ Ubeydullah Sadr'ı görevlendirmiştir.

Külliye, muazzam giriş kapısı ve kubbeleri ile 46,5x65,6 metre ölçülerindeki dikdörtgen yapıya sahiptir. Türkistan'a 35 km uzaklıktaki Sayram arazisinden getirilen topraktan imal edilen pişmiş tuğlayla, temeli yaklaşık 3 metreyi bulan taş dolgu üzerine inşa edilmiştir. Binanın duvar kalınlıkları 2 ile 3,18 metre arasında değişmektedir.

“ Benim hikmetlerim şeker ve baldır,
Bütün sözler içinde paha biçilmezdir. ”

Hoca Ahmed Yesevî

Külliye; Kazanlık, Kabirhane, Yemekhane, Kütüphane, Mescit, Büyükaksaray, Küçükaksaray gibi ana bölümlerden oluşmaktadır.

Timur'un ömrü, külliye tamamlamaya yetmemiş, 1405 yılı Şubat ayında vefat ettiğinde, külliye yapımına ara verilmiş, inşaat 1583-1598 yıllarında Buhara Emiri Abdullah Han tarafından kısmi olarak tamamlanmıştır.

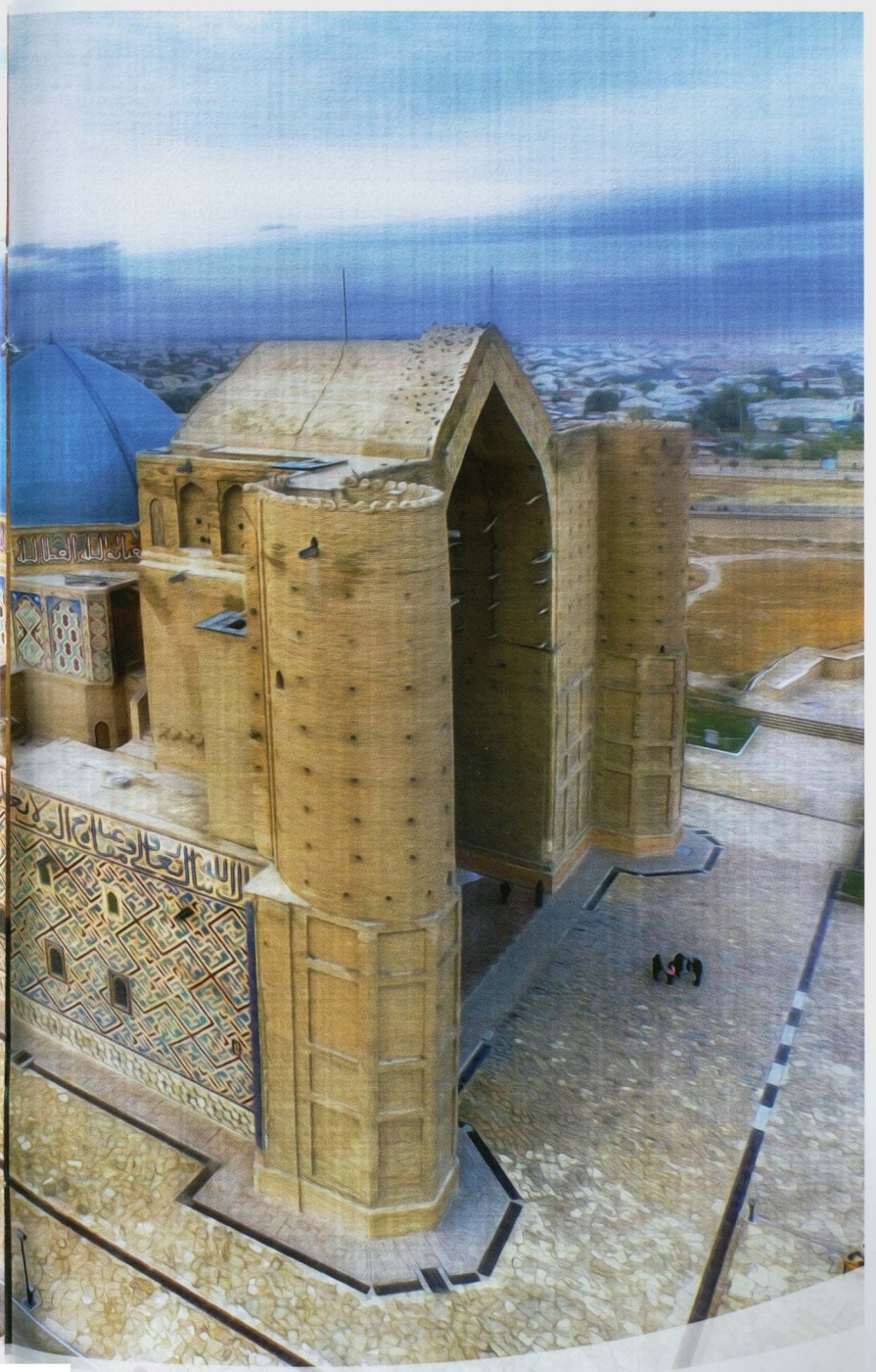
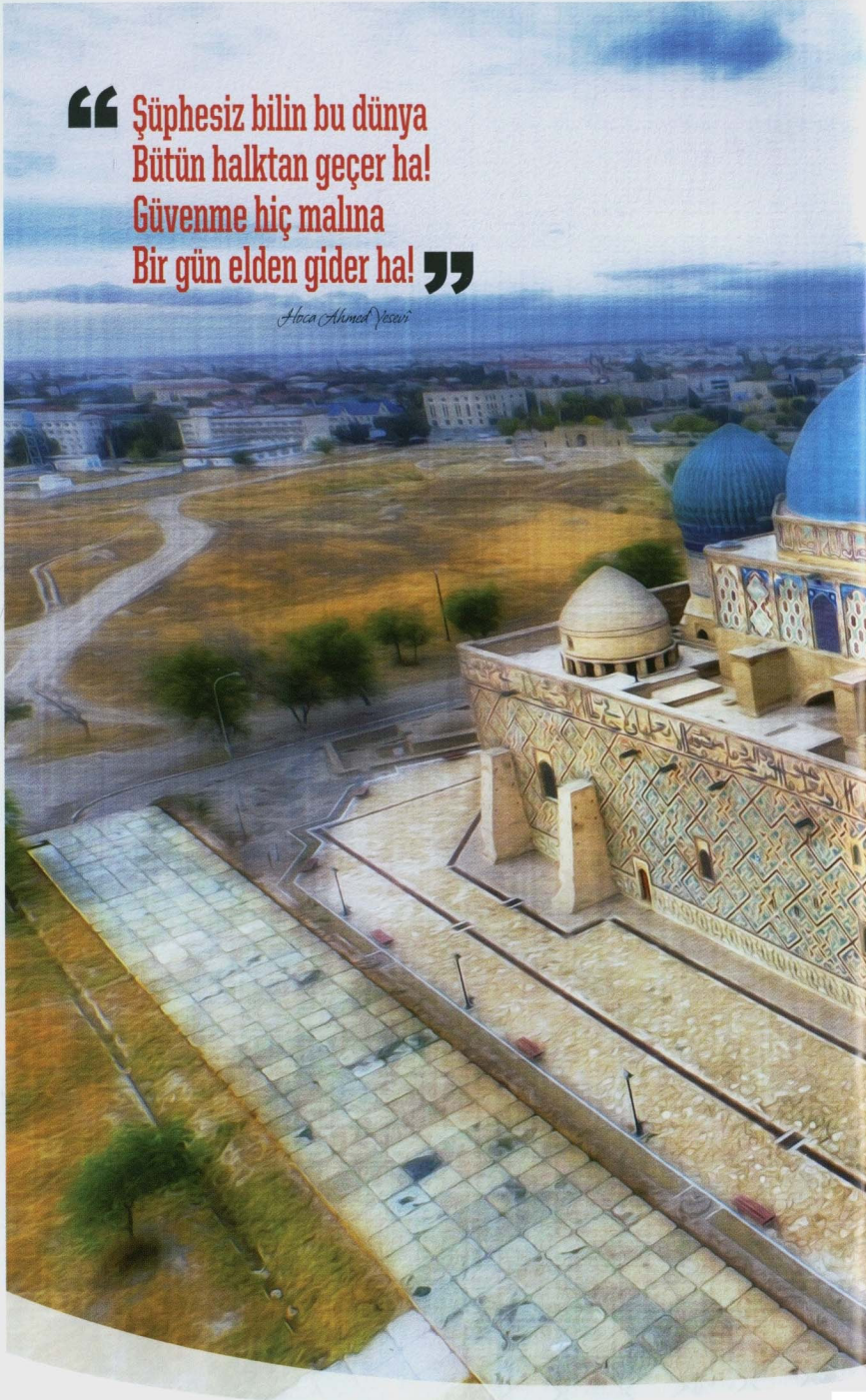
Kazak Hanları buraya gömülmeyi şeref addettiklerinden külliye içinde ve dışında pek çok mezar bulunmaktadır.

Türbe, zamanla yıpranmış, bina zemininde önemli ölçüde oturmalar meydana gelmiştir. Defalarca onarımdan geçen türbede en kapsamlı restorasyon, 9. Cumhurbaşkanımız merhum Turgut Özal'ın girişimleri ile başlatılmış, TİKA tarafından yürütülen bu çalışmalar 2000 yılında büyük ölçüde tamamlanmıştır.

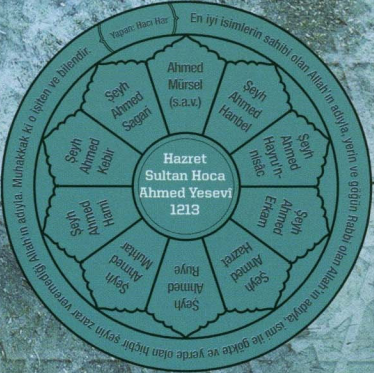
“ Şüphesiz bilin bu dünya
Bütün halktan geçer ha!
Güvenme hiç malına
Bir gün elden gider ha! ”

Hoca Ahmed Yesevi

HOCA AHMED YESEVÎ TÜRBESİ'NİN MÜHRÜ

İçten dışa sırasıyla 3, 9 ve 11 cm çaplarında 3 daireden oluşmaktadır. En iç dairede "Hazret Sultan Hoca Ahmed Yesevî" ibaresi bulunmaktadır. İç ve ortadaki çemberler arasındaki alanda Ahmed Mürsel (s.a.v.) (Hz. Muhammed) adı, devamında on İslâm aliminin isimleri yazılmıştır. Dış çemberde ise "En iyi isimlerin sahibi olan Allah'ın adıyla, yerin ve göğün Rabbi olan Allah'ın adıyla, ismi ile gökte ve yerde olan hiç bir şeyin zarar veremediği Allah'ın adıyla. Muhakkak ki o işiten ve bilendir." ve "Yapan: Hacı Har" yer almaktadır.

SANCAK VE ALEMİ

Emir Timur tarafından zamanının değerli sanatçılarna bronzdan yaptırılmış olan sancak alemi; 98 cm yüksekliğinde ve 5 kg ağırlığındadır., Sancak direği ile birlikte 8 metre uzunluğundadır. Sancak iki bölümden oluşur. Üst kısım dekupe yazıtlı, süslü, düz ve yaprak şeklindedir; Bazı yazılar yaprakların kenarlarına oyma tekniği ile işlenmiştir. Alt kısmı koni şeklinde iki küresel kemer ve aralarındaki bir oymalı desen bulunmaktadır.

HOCA AHMED YESEVÎ

TAY KAZAN

Türk maden sanatının seçkin örneklerinden olan kazan, Ahmed Yesevî Türbesinin en önemli eserlerinden biridir. Halk arasında "Tay Kazan" olarak da bilinmektedir. Yesi'nin kuzeyindeki Karnak şehrinde Abdülaziz bin Şerafeddin Tebrizi tarafından dökülmüştür.

Demir, kurşun, kırmızı bakır, tunç ve altın gibi madenlerin bileşiminden meydana gelen özel bir alaşımla imal edilmiştir. Kazanın ağız çapı 2,45 m, yüksekliği 1,62 m, ağırlığı 2 ton, hacmi 3000 litredir.

Kazanın üzerindeki kitabede, Emir Timur'un 25 Haziran 1399 tarihinde bu kazanı, dünyadaki şeyhlerin sultanı olarak takdim ettiği Şeyh Ahmed Yesevî'nin türbesi için (ruhunu şad etmek üzere) bir şeyler içilmesi amacıyla (şifalı su veya şerbet) yaptırdığı anlatılmaktadır.

Kazan, folklorik olarak kullanılması bakımından, Anadolu'da bereketli ve şifalı olduğuna inanılan nisan yağmurlarının biriktirildiği dergahlardaki Nisan Taslarına benzetilmektedir.

Kazanın üzerinde nilüfer çiçeği formunda sekiz adet kulp bulunmaktadır.

Kazanın üzerindeki yazıların Türkçesi

1. Sıra: Allah Teala buyuruyor ki: Siz hacılara su dağıtmayı ve Mescid-i Haram'ın bakım ve onarımını... (Tevbe Suresi 19. Ayet) Allah resulü buyurmuştur ki: Her kim Allah için bir çeşme yaparsa Allah da onun için cennette bir havuz yapar. (Hadis-i Şerif) Bu su kazanının yapımını, Rahman'ın yardımına mazhar, milletlerin işlerini elinde tutan Büyük Emir, Emir Timur Gürkan (Allah mülkünü/hükümranlığını daim kılsın); Şeyhülİslâm, dünyadaki şeyhlerin sultanı, Şeyh Ahmed el-Yesevî (Allah aziz ruhunu mukaddes kılsın) Hazretlerinin kabir-i şerifi için 20 Şevval 801 hicri tarihinde emretmiştir.

2. Sıra: Bu eseri, Gani (Her türlü ihtiyaçtan münezzeh) olan Allah'a muhtaç kul, Tebrizli Üstad Şerafeddin oğlu Üstad Abdülaziz yaptı. Mübarek olsun (Aralarına 2 şer adet desen konularak 8 adet tekrarlanmıştır.)

3. Sıra: Muhakkak ki Mülk Allah'a aittir. (16 adet tekrarlanmıştır.)

